

TILLARNI FANLARARO INTEGRATSIYA ASOSIDA O'QITISHNING NAZARIY ASOSLARI

*Yangi asr universiteti, Ruzmatova Durdona Rustamovna
(CHDPU mustaqil izlanuvchisi)*

Annotatsiya

Ushbu maqola tillarni fanlararo integratsiya asosida o'qitishning nazariy asoslarini o'rganadi. Fanlararo integratsiya til o'rganishni yanada mazmunli, qiziqarli va samarali qilishi mumkin. Maqolada fanlararo integratsiyaning ta'limiy nazariyalari, afzalliklari, modellari va uni amalga oshirish strategiyalari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ushbu yondashuvning muammolari va kelajakdagi tadqiqot yo'nalishlari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar

fanlararo integratsiya, til o'rganish, ta'limiy nazariyalar, o'qitish strategiyalari, til ta'limi.

Kirish

Globalizatsiya va texnologiyaning rivojlanishi bilan birga, til bilish ko'nikmalariga bo'lgan talab ortib bormoqda. Til o'rganish nafaqat muloqot vositasi, balki madaniy tushunish, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirish uchun ham muhimdir. An'anaviy til o'qitish usullari ko'pincha tilni alohida holda o'rgatishga qaratilgan bo'lib, bu o'quvchilarning motivatsiyasi va qiziqishini kamaytirishi mumkin. Shu sababli, tillarni fanlararo integratsiya asosida o'qitishga qiziqish ortib bormoqda.

Zamonaviy ta'lim o'z oldiga insonni har tomonlama rivojlantirishni maqsad qilib qo'ydi. Ushbu maqsadga erishishda fanlararo integratsiyaning o'rni beqiyosdir. Integratsiyalashgan yondashuv orqali o'quvchining bilimga bo'lgan qiziqishi oshadi, dunyoni yaxlit holda idrok qilishga o'rganadi⁷. Ayniqsa, ingliz tilini o'rganishda fanlararo aloqadorlik bilimni amaliyot bilan bog'lashga, tilni hayotiy kontekstda qo'llashga zamin yaratadi.

Asosiy qism

"Integratsiya" so'zi lotincha "integer" — butunlik, yaxlitlik degan ma'noni anglatadi. Pedagogik nuqtai nazardan, bu turli o'quv fanlarining mazmun, maqsad va metodlar bo'yicha uyg'unlashuvini bildiradi⁸. N.S. Svetlovskaya integratsiyani o'quv materiallarini yagona metodik vazifaga bo'ysundirish asosida tashkil etish shakli sifatida izohlaydi⁹. Bu yondashuv ta'limning sifati va samaradorligini oshiradi. L.N.

⁷ Svetlovskaya N.S. Teoriya i praktika integrirovannogo obucheniya v nachalnoy shkole. - M.: Prosveshenie, 2005.

⁸ . Bakarova L.N. Mezhpredmetnie svyazi v protsesse obucheniya. - M.: Pedagogika, 1987.

⁹ Svetlovskaya N.S. Teoriya i praktika integrirovannogo obucheniya v nachalnoy shkole. - M.: Prosveshenie, 2005.

Bakarovaning fikricha, fanlararo aloqadorlik va ularni yagona bilimlar tizimiga birlashtirish orqali ta'lim samarasi oshadi¹⁰.

Fanlararo integratsiya (FI) – bu turli fanlar yoki o'quv sohalaridan bilimlarni birlashtirish orqali o'quvchilarga yaxlit va chuqur tushuncha berishga qaratilgan ta'limiy yondashuvdir. FI til ta'limida o'quvchilarga tilni real kontekstlarda qo'llash imkoniyatini beradi, ularning motivatsiyasini oshiradi va o'rganish jarayonini yanada qiziqarli qiladi.

O'quvchilarni o'qitishda integratsiya nuqtayi nazaridan o'qitish va tarbiyalashni takomillashtirishning ayrim jihatlari taniqli klassik pedagoglar (Y. Komenskiy, D. Lokk, I. Gerbart, M. Pestalozzi, K. Ushinskiy va boshqalar) asarlarida, shuningdek didaktik olimlar, (I. D. Zvereva, M. A. Danilov, S. P. Baranov, N. M. Skatkin), psixolog olimlar (E. N. Kabanova-Meller, N. F. Talizina, yu. A. samarina, G. I. Vergeles), metodist olimlar (M. R. Lvova, V. G. Goretskiy, N. N. Svetlovskaya, yu. M. Kolyagina, G. N. hujumlar va boshqalar) tomonidan qayt qilingan. O'zbekiston olimlari ham bu sohada kerakli izlanishlarni olib borishmoqda.

Ta'limdagi integratsiyani ilmiy tushunish muammosi bilimlarning turli sohalaridagi olimlar va amaliyotchilar tomonidan o'rganilmoqda. Integratsiya jarayonining psixologik asosi M. Samarinning assotsiativ fikrlash haqidagi g'oyalari bo'lishi mumkin, ularning mohiyati shundaki, har qanday bilim uyushmalar tizimidir. Integratsiyaning umumiy nazariy modelini ishlab chiqishda M. Lotman integratsiya mexanizmi tushunchasini kiritadi. A. Y. Danilyuk madaniy sohalarni gumanitar fanlarga integratsiya qilish misolida integratsiya mexanizmlarining turlarini ajratib ko'rsatadi.

Fanlararo integratsiya bir nechta ta'limiy nazariyalarga asoslanadi, jumladan:•
Konstruktivizm: O'quvchilar o'z bilimlarini faol ravishda quradilar. Fanlararo integratsiya o'quvchilarga turli fanlardan bilimlarni bog'lash va yangi tushunchalarni yaratishga imkon beradi. Konstruktivizm nazariyasiga ko'ra, o'rganish jarayoni o'quvchining faol ishtiroki va tajribasi orqali sodir bo'ladi. Bunda o'qituvchi rol o'zgartirib, o'quvchilarga yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi va resurslar bilan ta'minlovchi rolini o'ynaydi¹¹.

Konstruktivizm ta'limda o'quvchilarning avvalgi bilimlariga asoslanib, yangi bilimlarni faol ravishda qurishlariga urg'u beradi. O'qituvchi o'quvchilarga savollar berish, munozaralar tashkil etish va amaliy topshiriqlar berish orqali ularning bilim qurish jarayonini qo'llab-quvvatlaydi.

Kognitivizm: O'rganish bu ma'lumotni qayta ishlash jarayoni. Fanlararo integratsiya o'quvchilarga ma'lumotni yanada samarali tashkil etish va saqlashga

¹⁰ . Bakarova L.N. Mezhpredmetnie svyazi v protsesse obucheniya. - M.: Pedagogika, 1987.

¹¹ Piaget, J. (1970). Genetic epistemology. Columbia University Press.

yordam beradi. Kognitivizm o'rganish jarayonida xotira, e'tibor va muammolarni hal qilish kabi aqliy jarayonlarga urg'u beradi¹².

H. Brownning fikricha, kognitivizm o'quvchilarning bilish jarayonlariga, jumladan, diqqat, xotira, idrok va muammolarni hal qilishga e'tibor qaratadi. FI kognitiv yukni kamaytirish, ma'lumotni tashkil etish va xotirani yaxshilash orqali o'quvchilarning bilish qobiliyatlarini oshirishi mumkin.

Sotsiokultural nazariya: O'rganish ijtimoiy va madaniy kontekstda sodir bo'ladi. Fanlararo integratsiya o'quvchilarga turli xil nuqtai nazarlarni ko'rib chiqish va o'zaro ta'sir qilish imkoniyatini beradi. Sotsiokultural nazariya o'rganish jarayonida ijtimoiy o'zaro ta'sir va madaniy omillarning muhimligini ta'kidlaydi. O'quvchilar o'z bilimlarni boshqalar bilan muloqot qilish va hamkorlik qilish orqali quradilar¹³.

Sotsiokultural nazariya o'quvchilarning o'rganishiga ijtimoiy va madaniy muhitning ta'sirini ta'kidlaydi. FI o'quvchilarga turli madaniyatlardan bo'lgan tengdoshlari bilan hamkorlik qilish, turli nuqtai nazarlarni o'rganish va madaniy tushunishni rivojlantirish imkoniyatini beradi.

Tillarni fanlararo integratsiya asosida o'qitishning bir qator afzalliklari mavjud: Motivatsiyani oshirish: O'quvchilar o'zlarining qiziqishlari va tajribalariga mos keladigan mazmunli kontekstda tilni o'rganishdan ko'proq zavqlanishadi.

Tushunishni chuqurlashtirish: Turli fanlardan bilimlarni bog'lash orqali o'quvchilar til va dunyo haqida chuqurroq tushunchaga ega bo'lishadi.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish: O'quvchilar turli nuqtai nazarlarni tahlil qilish va baholash orqali tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

Muammolarni hal qilish qobiliyatini oshirish: O'quvchilar real muammolarni hal qilish uchun turli fanlardan bilimlarni qo'llashni o'rganadilar.

Hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirish: O'quvchilar hamkorlik qilish, muloqot qilish va axborotni samarali boshqarish kabi hayotiy ko'nikmalarni rivojlantiradilar.

FI o'quvchilarga XXI asr ko'nikmalarini, jumladan, ijodkorlik, innovatsiya, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, muloqot va hamkorlikni rivojlantirishga yordam beradi.

Tillarni fanlararo integratsiya asosida o'qitishning turli modellari mavjud:

Fanlararo mavzular: Til darslari turli fanlarga oid mavzular asosida tashkil etiladi.

Loyihaga asoslangan o'qitish: O'quvchilar turli fanlardan bilimlarni talab qiladigan loyihalarda ishtirok etadilar.

Muammoga asoslangan o'qitish: O'quvchilar real muammolarni hal qilish uchun turli fanlardan bilimlarni qo'llaydilar.

¹² Brown, H. D. (2007). Principles of language learning and teaching (5th ed.). Pearson Education.

¹³ Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press

Kontentga asoslangan til o'qitish (CLIL): Til o'rganish boshqa fanlarning mazmuni orqali amalga oshiriladi (Coyle, Hood, & Marsh, 2010). CLIL o'quvchilarga tilni tabiiy va mazmunli kontekstda o'rganishga imkon beradi.

CLIL til o'rganishni boshqa fanlar bilan integratsiya qilishning mashhur modelidir. CLILda o'quvchilar tilni boshqa fanlar, masalan, tarix, fan yoki matematika orqali o'rganadilar. Bu o'quvchilarga tilni real kontekstda qo'llash imkoniyatini beradi va ularning motivatsiyasini oshiradi.

Tillarni fanlararo integratsiya asosida o'qitishni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun quyidagi strategiyalarni qo'llash mumkin: O'quv dasturini rejalashtirish: Turli fanlar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash va ularni til darslariga integratsiya qilish. O'qitish materiallarini ishlab chiqish: Turli fanlarga oid autentik materiallardan foydalanish.

Faol o'rganish usullaridan foydalanish: Hamkorlikdagi loyihalar, munozaralar va muammolarni hal qilish kabi faol o'rganish usullarini qo'llash.

Baholash: O'quvchilarning til bilish ko'nikmalari va fanlararo tushunchalarini baholash.

O'qituvchilarning hamkorligi: Til o'qituvchilari boshqa fan o'qituvchilari bilan hamkorlik qilishlari kerak.

FI o'qituvchilardan hamkorlik qilishni talab qiladi. Til o'qituvchilari boshqa fan o'qituvchilari bilan hamkorlik qilib, o'quv dasturini rejalashtirishlari, o'qitish materiallarini ishlab chiqishlari va o'quvchilarni baholashlari kerak.

Tillarni fanlararo integratsiya asosida o'qitishning bir qator muammolari mavjud: O'qituvchilarning tayyorgarligi: O'qituvchilar turli fanlar bo'yicha bilimga ega bo'lishlari kerak. O'quv dasturining moslashuvchanligi: O'quv dasturi fanlararo integratsiyani qo'llab-quvvatlashi kerak. Baholash: O'quvchilarning fanlararo tushunchalarini baholash qiyin bo'lishi mumkin. Kelajakdagi tadqiqotlar quyidagi yo'nalishlarga qaratilishi kerak: Fanlararo integratsiyaning samaradorligini o'rganish. O'qituvchilarni fanlararo integratsiyaga tayyorlash usullarini ishlab chiqish. Fanlararo integratsiya uchun baholash vositalarini yaratish. Kelajakdagi tadqiqotlar FIning turli kontekstlarda, masalan, boshlang'ich ta'lim, o'rta ta'lim va oliy ta'limda samaradorligini o'rganishi kerak. Shuningdek, tadqiqotlar FIning o'quvchilarning motivatsiyasi, qiziqishi va o'quv natijalariga ta'sirini o'rganishi kerak.

Xulosa

Tillarni fanlararo integratsiya asosida o'qitish til o'rganishni yanada mazmunli, qiziqarli va samarali qilishi mumkin. Ushbu yondashuv o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, tushunishni chuqurlashtiradi, tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi va muammolarni hal qilish qobiliyatini oshiradi. Biroq, fanlararo integratsiyani muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun o'qituvchilarning tayyorgarligi, o'quv dasturining moslashuvchanligi va baholash kabi muammolarni hal qilish kerak.

Brown, H. D. (2007). Principles of language learning and teaching (5th ed.). Pearson Education.

Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). Content and language integrated learning. Cambridge University Press.

Piaget, J. (1970). Genetic epistemology. Columbia University Press.

Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.

Svetlovskaya N.S. Teoriya i praktika integrirovannogo obucheniya v nachalnoy shkole. - M.: Prosveshenie, 2005.